

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ  
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Пустовойт М. М., Опря Є. В.,  
Донець О. Ю., Горячев П. І., Чернова Т. М.

# МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Підручник

*за редакцією професора М. М. Пустовойта  
та професора Є. В. Опрі*



Львів  
Видавництво «Магнолія 2006»  
2024

УДК 159.9.018:165.191

М 42

*Рекомендовано вченою радою Одеського національного медичного університету  
як підручник. Витяг з протоколу №3 від 23.11.2023 р.*

*та вченою радою Івано-Франківського національного медичного університету  
Витяг з протоколу №16 від 28.11.2023 р.*

**Рецензенти:**

**Венгер О. П.** – д. мед. н., проф., завідувач кафедри психіатрії, наркології та медичної психології Тернопільського національного медичного університету;

**Кожина Г. М.** – д. мед. н., проф., завідувач кафедри психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету.

**Авторський колектив:**

д. мед. н., проф. Пустовойт М. М., д. мед. н., проф. Опря Є. В., к. мед. н. Донець О. Ю.,  
к. мед. н. Горячев П. І., к. мед. н. Чернова Т. М.

М 42 **Медична психологія** : Підручник для студентів вищих навчальних закладів  
ВМНЗ ІV рівня. За редакцією д. мед. н., проф. Пустовойта М. М. та д.мед.н.,  
проф. Опрі Є. В. [Пустовойт М. М., Опря Є. В., Донець О. Ю. та ін.] – Львів:  
Видавництво «Магнолія 2006», 2024. – 328 с.

ISBN 978-617-574-291-4

Цей підручник з медичної психології створений у зв'язку з необхідністю навчання здобувачів вищої освіти за затвердженою в Україні програмою з медичної психології. Його зміст включає загальнотеоретичні питання (розвиток медичної психології у світі та в Україні; поняття психічного здоров'я та хвороби; біопсихосоціальний підхід у медицині; основні типи ставлення до хвороби та їх вплив на результати його лікування та ін.) та практичні аспекти медичної психології (психологія лікувально-діагностичного процесу; медична етика та деонтологія; психосоматичні розлади та підхід до їх лікування; психологічні особливості хворих на різні захворювання; психологічні аспекти залежності, суїцидальна поведінка, танатологія та евтаназія, профілактика психічних розладів та основи психотерапії). Підручник складено відповідно до програми, затвердженої МОЗ України, і розрахований на студентів вищих медичних навчальних закладів, лікарів різних спеціальностей, майбутніх медичних психологів.

УДК 159.9.018:165.191

ISBN 978-617-574-291-4

© Пустовойт М. М., Опря Є. В., Донець О. Ю.,  
Горячев П. І., Чернова Т. М., 2024  
© Видавництво ПП «Магнолія 2006», 2024

## ПЕРЕДМОВА

---

Медична психологія стає все більш розширеною сферою. Ця книга ефективно ознайомлює іноземних студентів, які навчаються в Україні, із широким колом питань, які вона охоплює. Наше обґрунтування створення цього підручника полягало в тому, щоб забезпечити збалансований підхід до медичної психології в її сучасному українському розумінні та написати книгу професійно, але зрозуміло та доступно, включно з актуальною інформацією з усіх тем. Крім того, текст охоплює широкий спектр тем, зберігаючи достатню глибину. Це заохочує студентів оцінити проблеми, пов'язані з дослідженнями та оцінкою в психології, біопсихосоціальну модель у психології та медицині, підходи до профілактики психічних розладів і психотерапії та інші теми.

Розділ перший (Вступ до медичної психології) присвячено характеристиці цієї науки в українському розумінні та представленню її історичних тенденцій у світі та в Україні.

Другий і третій розділи присвячені асоціаціям між рисами особистості пацієнта та його/її ставленням до хвороби, а також впливу хвороби на психічні функції пацієнта.

Розділи четвертий та п'ятий присвячені психології медичних працівників: професійно-психологічні якості медичних працівників; етика в охороні здоров'я; синдром емоційного вигорання та професійна деформація у медичних працівників; психологія діагностичного та лікувального процесів та деякі інші питання.

Розділи шостий, сьомий та восьмий обговорюють психосоматичні взаємодії та розлади, психологічні особливості терапевтичних, хірургічних та гінекологічних пацієнтів, а також психологічні аспекти залежностей, суїцидальної поведінки, танатології та евтаназії.

Останній, дев'ятий розділ присвячений профілактиці психічних розладів і основам психотерапії. Зміст підручника повністю відповідає програмі з медичної психології, затвердженій МОЗ України.

Книга призначена для студентів вищих медичних навчальних закладів, лікарів різних спеціальностей, майбутніх медичних психологів.

# ЗМІСТ

---

<b>ПЕРЕДМОВА</b> .....	3
------------------------	---

## РОЗДІЛ 1

<b>ВСТУП ДО МЕДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ</b> .....	8
1.1. Предмет і завдання медичної психології, її зв'язки з іншими галузями знань. Основні напрями роботи психолога в системі охорони здоров'я.....	8
1.2. Розвиток медичної психології у світі та в Україні.....	11
1.3. Методи обстеження, що застосовуються в медичній психології.....	20
1.4. Визначення психічного здоров'я; рівні психічного здоров'я та психологічної адаптації у людей .....	29

## РОЗДІЛ 2

<b>ОСОБИСТІТЬ І ЗАХВОРЮВАННЯ.</b>	
<b>ВНУТРІШНЯ КАРТИНА ХВОРОБИ</b> .....	33
2.1. Структура людської особистості .....	33
2.1.1. Темперамент .....	35
2.1.2. Характер .....	38
2.1.3. Інтелект та інші здібності .....	42
2.1.4. Оцінка якостей особистості.....	45
2.1.5. Вплив віку і хронічних захворювань на особистість людини.....	46
2.2. Акцентуації особистості.....	51
2.3. Внутрішня картина хвороби. Реакції на хворобу .....	56
2.3.1. Внутрішня картина хвороби.....	56
2.3.2. Реагування пацієнтів на хворобу .....	58
2.4. Ставлення пацієнта до хвороби.	
Вплив ставлення до хвороби на її перебіг.	
Агравация, симуляція, дисимуляція та госпіталізм .....	60
2.4.1. Особистість і хвороба.....	60
2.4.2. Класифікація ставлення пацієнтів до хвороби .....	61
2.4.3. Психологічне тестування пацієнтів із фізичними хворобами.....	64
2.4.4. Вплив ставлення пацієнта до хвороби на її перебіг.	
Агравация, симуляція, дисимуляція та госпіталізм.....	66

## РОЗДІЛ 3

<b>СТАН ПСИХІЧНИХ ФУНКЦІЙ І ХВОРОБА.....</b>	<b>72</b>
Вступ: взаємодія психіки і тіла .....	72
3.1. Когнітивні процеси та захворювання .....	73
3.1.1. Пізнавальні (когнітивні) процеси .....	73
3.1.2. Взаємозв'язок між станом здоров'я та когнітивними процесами .....	79
3.1.3. Роль рівня інтелекту пацієнтів в умовах медичних установ.....	83
3.1.4. Вплив порушень мови на процес лікування .....	87
3.2. Вплив емоцій та їх вираження на стан здоров'я.	
Вплив фізичної хвороби на емоції, волю та поведінку пацієнтів .....	89
3.2.1. Емоційні процеси та настрої. Мотивація поведінки.	
Навмисна цілеспрямована поведінка.....	89
3.2.2. Емоції та хвороба.....	93
3.2.3. Вольові якості особистості та хвороба.....	100
3.3. Свідомість і хвороба.....	102
3.3.1. Природа свідомості.....	102
3.3.2. Психоаналітичний підхід у психології та медицині.	
Топографічна та структурна теорії психіки за З. Фрейдом.....	104
3.3.3. Нормальний та змінений стан свідомості. Свідомість і хвороба.....	107

## РОЗДІЛ 4

<b>ПСИХОЛОГІЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....</b>	<b>112</b>
4.1. Професійні і психологічні якості медичних працівників .....	112
4.1.1. Основні мотиви вибору професії медичного працівника.	
Основні вимоги до особистості медичного працівника.	
Знання професійної орієнтації у виборі професії медика.....	112
4.1.2. Важливі професійні якості лікаря.....	119
4.1.3. Медична етика і деонтологія .....	122
4.2. Синдром емоційного вигоряння та професійна деформація	
у медичних працівників.....	128
4.2.1. Професійне емоційне вигоряння .....	128
4.2.2. Професійна деформація.....	133
4.3. Основи спілкування з колегами, умови створення здорового	
психологічного клімату в медичному середовищі .....	140

## РОЗДІЛ 5

<b>ПСИХОЛОГІЯ ЛІКУВАЛЬНО-ДІАГНОСТИЧНОГО ПРОЦЕСУ</b> .....	147
5.1. Психологічні основи спілкування в лікувальному процесі .....	147
5.1.1. Коротка інформація щодо психології спілкування .....	147
5.1.2. Комунікативна компетентність медичного працівника .....	152
5.2. Психологічні особливості діагностичного процесу .....	156
5.3. Конфлікти в медичній сфері та шляхи їх вирішення .....	160
5.3.1. Загальні відомості про конфлікти .....	160
5.3.2. Конфлікти в медичних закладах .....	167

## РОЗДІЛ 6

<b>ПСИХОСОМАТИЧНІ РОЗЛАДИ</b> .....	171
6.1. Психосоматичний підхід в психології та медицині .....	171
6.1.1. Психосоматичні (біопсихосоціальні) взаємодії .....	171
6.1.2. Теорії психосоматичних (біопсихосоціальних) відносин .....	174
6.1.3. Механізми психологічного захисту .....	180
6.2. Емоційний стрес і захворювання .....	183
6.2.1. Поняття про адаптацію та дезадаптацію .....	183
6.2.2. Психологічний стрес. Загальний адаптаційний синдром як стресова реакція .....	185
6.3. Психосоматичні розлади .....	188
6.3.1. Класифікація психосоматичних розладів .....	188
6.3.2. Зв'язок між рисами особистості та психосоматичними розладами ...	189
6.3.3. Профілактика психосоматичних розладів .....	191

## РОЗДІЛ 7

<b>ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ХВОРИХ РІЗНОГО ПРОФІЛЮ</b> .....	196
7.1. Зв'язки між фізичними та психічними розладами .....	196
7.2. Психологічні проблеми при внутрішніх та інфекційних захворюваннях .....	198
7.3. Психологічні проблеми в гінекології .....	210
7.4. Вікові психологічні особливості хворих .....	218
7.5. Психологічні особливості хірургічних пацієнтів .....	224
7.6. Психологічні проблеми в онкології .....	229
7.7. Психологічні проблеми в інших галузях медицини .....	233

## РОЗДІЛ 8

<b>ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАЛЕЖНОЇ ПОВЕДІНКИ, СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ, ТАНАТОЛОГІЇ І ЕВТАНАЗІЇ</b> .....	243
8.1. Психологічні аспекти залежної поведінки.....	243
8.2. Суїцидальна поведінка.....	253
8.2.1. Визначення форм суїцидальної поведінки; статистика самогубств...253	
8.2.2. Причини самогубства. Групи підвищеного ризику самогубства. Спільні характеристики самогубства (за Е. Шнейдманом).....	254
8.2.3. Прогнозування суїцидальної поведінки.....	258
8.2.4. Оцінка суїцидального ризику та попередження самогубства .....	260
8.3. Психологічні аспекти вмирання та смерті .....	266

## РОЗДІЛ 9

<b>ПСИХОГІЄНА, ПСИХОПРОФІЛАКТИКА. ОСНОВИ ПСИХОТЕРАПІЇ</b> .....	274
9.1. Концепція психогієни.....	274
9.2. Профілактика психічних розладів .....	278
9.2.1. Первинна профілактика психічних розладів.....	281
9.2.2. Вторинна профілактика психічних розладів.....	283
9.2.3. Третинна профілактика психічних розладів.....	286
9.3. Основи психотерапії .....	288
9.3.1. Загальні питання в психотерапії.....	288
9.3.2. Раціональна психотерапія і психотерапія навіюванням .....	291
9.3.3. Техніки психотерапії без психотерапевта .....	293
9.3.4. Гіпноз: доповнення до психотерапії.....	298
9.3.5. Психоаналітичний (психодинамічний) підхід.....	302
9.3.6. Біхевіористський (поведінковий) підхід .....	303
9.3.7. Когнітивний підхід і НЛП .....	306
9.3.8. Гуманістичний (центрований на людині) підхід .....	309
9.3.9. Групова психотерапія.....	312
9.3.10. Експресивні види психотерапії.....	317
9.3.11. Психотерапія та кризова інтервенція в соматичній медицині.....	319

Навчальне видання

Пустовойт М. М., Опря Є. В.,  
Донець О. Ю., Горячев П. І., Чернова Т. М.

# МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Підручник

*за редакцією професора М. М. Пустовойта  
та професора Є. В. Опри*

Підп. до друку 15.04.2024 р.  
Формат 70x100/16. Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура PetersburgC.  
Умовн. друк. арк. 26,65. Наклад 300 прим.

Видавництво «Магнолія 2006»  
м. Львів-53, 79053, Україна, тел.: +38 (050) 370-19-57, e-mail: magnol06@ukr.net  
<https://magnolia.lviv.ua>

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи  
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції:  
серія ДК № 6784 від 30.05.2019 року,  
видане Державним комітетом інформаційної політики,  
телебачення та радіомовлення України.

Надруковано у друкарні видавця Марченко Т. В.